

ELS ORGUES A LES ESGLÉSIES DEL SANT ESPERIT I SANT PERE DE TERRASSA

Neus Aliaga i Figueras

Resum

Aquest treball és una retrospectiva històrica en les esglésies del Sant Esperit i Sant Pere de Terrassa focalitzada en l'instrument que les enriqueix totes dues: l'orgue. Conté la recerca en la història dels orgues de la ciutat, des de l'any 1649, en què arribà el primer a l'església del Sant Esperit, fins a la nova restauració i ampliació, l'any 1996, del de Sant Pere. Dins d'aquest gran interval de temps, hi ha hagut un orgue abans de la Guerra Civil espanyola i un altre després, a les respectives esglésies, amb les pertinents ampliacions i restauracions. Així, els orgues a Terrassa van ser víctimes l'any 1936, durant la guerra esmentada, d'una brutal destrucció i crema. És un treball que pretén atansar-se a la història d'un instrument singular, que ha quedat gairebé en l'oblit per part de molts terrassencs, però que ha estat cabdal per a la música i l'ensenyament musical a la nostra ciutat.

Abstract

This article is a historical retrospective on the churches of El Sant Esperit and Sant Pere in Terrassa, focusing on the instrument that enriches both of them – the organ. It includes research into the history of the city's organs from 1649, when the first organ arrived at the church of El Sant Esperit, to the restoration and enlargement in 1996 of that of Sant Pere. Throughout this long period of time, each church had one organ before the Spanish Civil War and another after, each undergoing different restorations and augmentations. The organs of Terrassa were the victims of a brutal destruction and burning in 1936, during that war. This study aims to bring to light the history of a singular instrument that has been virtually forgotten by many of the people of Terrassa, but that has been of prime importance for the music and musical education of our city.

Els orgues de l'Església del Sant Esperit

Primer orgue a l'església: 1649

L'església del Sant Esperit de Terrassa, d'estil gòtic tardà, es va acabar de construir l'any 1616. La gran amplària i capacitat que tenia l'església requerien que allotgés i posseís un orgue bell i de grans dimensions, perquè ressonés majestuosament per les parets del temple. Va ser així com l'any 1630 es realitzà el contracte de construcció “de l'arc [...] i la volta” per aguantar l'orgue, i l'any 1646 el contracte de construcció de l'orgue, més exactament de la part de la cadireta. Aquests contractes varen ser localitzats fa anys per Jordi Figueras i Llorenç Verderi, a l'antiga biblioteca Soler i Palet, als llibres notariais de la ciutat. Consta a *Belleses i records del temple del Sant Esperit de Terrassa*, de Salvador Cardús, que en plena Guerra dels Segadors, l'any 1646, es va construir el primer orgue per al nou temple del Sant Esperit. En un fragment d'aquest llibre s'hi diu: “Era l'any 1646 quan ‘la Universitat de la vila de Terrassa ha deliberat fer un orga en la Iglesia parrochial de la dita vila.’ La caixa i l'escultura corresponents foren executades ‘ab lo art degut en bona arquitectura’, per en Pau Boixadell.” L'any 1649 finalitzà la construcció de l'orgue.

Així, doncs, el dia 29 de juliol del 1630, segons consta en el Llibre de resolucions del Consell de la [Universitat de la] Vila de Terrassa (1626-1635), es realitzà una re-

unió del Consell, en l'acta de la qual consta l'elecció i el nomenament de Miquel Bastard i d'Antoni Rovira per contractar la realització d'una obra dins l'església del Sant Esperit. Aquesta obra es basava en la construcció d'una volta per poder-hi col·locar al damunt el futur orgue de l'església. El mateix dia, a la pàgina 532 del Llibre de protocols notariais de Joan Mas (anys 1629-1630), hi ha el contracte d'aquests dos representants de la vila amb Jaume Martell (mestre de cases de la dita vila) a fi de fer un "arch de Jaspi" i una volta per assentar-hi l'orgue. D'altra banda, potser el que més crida l'atenció és que segons el Llibre de resolucions del Consell [Universitat de la] vila (1645-1657), el 2 d'abril del 1646 hi consta que algunes persones ofereixen una quantitat per a fer l'orgue i contractar un organista.

Ens sorprèn aquesta diferència de setze anys, des que es va redactar el contracte per bastir l'assentament on es col·locaria l'orgue, fins que se'n pacta la realització. Encara hi ha incògnites sobre quins fets varen succeir perquè no s'hagués fet abans, tot i que es poden arribar a imaginar: problemes financers, lentitud en la realització de les obres, les dificultats de l'època en si o d'altres.

A la pàgina 18 d'aquest mateix llibre de resolucions hi consta que el 12 de juny de 1646 "el consell dona poder absolut i asigna l'administració de fer lo orga i lo que se gastara del [...] a Miquel Bastard [...] Francesch Pi" i nomena "Joseph Rovira" com a clavari (funcionari del municipi encarregat de les finances) i perceptor dels diners de la fàbrica.

Al Llibre notarial de Josep Peyret, dels anys 1646 i 1647, amb l'ajut d'en Jordi Figueras, vàrem localitzar el contracte que, anys enrere, ell mateix i Llorenç Verderi ja havien trobat en aquest precís llibre, a l'antiga biblioteca Soler i Palet. Aleshores, es pot afirmar amb seguretat que el 12 de novembre del 1646 es realitzà un contracte entre Miquel Bastard i Francesc Pi amb Francesc Bordons (mestre d'orgues de Solsona) per construir l'orgue de l'església del Sant Esperit. Al foli 241 hi consten les pautes per fer la cadireta de l'orgue i també s'hi adjunta a què es destinaran els diners.

Al foli següent, el 242, hi consta que el dia 14 de novembre del 1646 es realitza el contracte de Miquel Bastard i Francesc Pi amb Pau Boixadell, que aleshores era el fuster de la vila, per realitzar el moble i l'assentament de l'orgue.

La construcció es va efectuar a Terrassa. I l'orguener fou Francesc Bordons de Solsona. Francesc-Lluís Bordons i Gatuells (? ,1610-Terrassa, 1650) ja pertanyia a una gran nissaga orguenera. El seu pare va bastir una cadireta a l'orgue de Montserrat i ell acabà un orgue a Esparreguera (1627) que havia començat el seu pare, Francesc Bordons (ca.1571-1627). Aleshores, començà l'orgue del Sant Esperit i deixà constància que volia ser enterrat als peus de l'orgue, cosa que així es va fer quan morí, l'any 1650. Normalment, un orgue es començava a construir per la cadireta. Francesc-Lluís Bordons va construir la cadireta i va deixar les instruccions següents per realitzar l'obra del cos de l'orgue major: "aquell que se empendrà a ferlo, lo haje

de fer conforme estat fet lo orgue gran de Montserrat sens llevar-li ni afegiry res, y serà dels bells òrgans de Catalunya ques deia.” Així, doncs, algú altre continuà la seva obra fins a finalitzar-la.

Amb l'ajuda d'en Joan Casals vaig tenir accés al Museu de l'actual catedral del Sant Esperit i vam estar buscant si es conservava alguna placa o insígnia que demostrés que Francesc-Lluís Bordons va ser enterrat a l'indret on ell havia esmentat. Es deia que estava enterrat al redós de la paret on hi ha la trona, a l'entrada del Museu actual, que és on estava situat l'orgue que va construir.

Però no vàrem trobar-ne cap indici, malgrat que fins i tot vam buscar sota una gran catifa dins del museu. Ni rastre de la tomba. Vam suposar que, amb les darreres obres del Museu (en què es van treure les escales i es va construir una rampa), es deuria tapar la làpida de Francesc-Lluís Bordons.

El 1649, per tant, l'orgue estava situat al creuer, a la banda de l'evangeli, a la capella del Sant Crist (on és ara l'actual museu de la basílica), al mig de la nau de l'església. Per situar-lo, també podem dir que es trobava al tercer arc de la part esquerra (mirant al presbiteri) un cop situats dins l'església.

Era un orgue barroc català, segons es desprèn de les instruccions que es donen a Francesc-Lluís Bordons i Gatuellas per realitzar la cadireta de l'orgue, amb una determinada disposició dels registres, que consten al contracte del 12 de novembre del 1646, inclòs al Llibre notarial de Josep Peyret (1646-1647).

L'any 1718, segons el que fa constar Salvador Cardús a *Belleses i records...*, es va realitzar la part escultural de l'orgue, a càrrec de Joan Monpeó. El mateix que va realitzar l'altar barroc que l'any 1936 va ser cremat a causa de la Guerra Civil.

Reconstrucció i ampliació de l'orgue: 1809

De l'orgue que construï Francesc-Lluís Bordons i del qual deixà per escrit com calia seguir-ne la construcció (“[...] conforme estat fet lo orgue gran de Montserrat sens llevar-li ni afegiry

Contracte per a la construcció de l'orgue de l'església del Sant Esperit de Terrassa, l'any 1646. Font: Llibre notarial de Josep Peyret (1646-1647), AHCT. Índex AH-397/2-foli 241(1). Autors: Jordi Figueras i Neus Aliaga.

res, y serà dels bells òrgans de Catalunya ques deia”), se’n va realitzar una reconstrucció l’any 1809 (segons informacions corresponents del Sr. Porcel, de Maó, a en Jordi Figueras) per part de l’orguener suís Johann Kyburz, que el 1807 va fer l’orgue de Santa Maria del Pi de Barcelona i, el 1810, el de Santa Maria, de Maó, a Menorca.

Aquest ha estat el punt del treball més difícil. Juntament amb en Jordi Figueras, vam tornar a visitar l’Arxiu Històric de Terrassa, per tal de cercar informació sobre aquesta reconstrucció de Johan Kyburz i també de noms d’orgueners que havien aparegut durant la recerca del contracte de l’orgue de Francesc Bordons.

Es va veure, però, que endinsar-se a buscar les construccions posteriors al 1646 i la reconstrucció de l’orgue de l’any 1809 (que també era un orgue barroc català) era molt costós, a causa de la manca de referències historiogràfiques, l’augment progressiu de notaris a Terrassa i, per tant, la gran quantitat de llibres notariais que s’havien de consultar. S’hi afegia, també, la incertesa de l’any en què es va formalitzar aquest contracte sobre l’ampliació.

Aquesta recerca sobrepassa els objectius i les finalitats d’aquest treball i correspondria a un altre treball, de recerca i investigació monogràfica sobre aquesta reconstrucció del 1809.

Nova reconstrucció i ampliació de l’orgue: 1882

Després de la incertesa i l’absència de dades sobre la reconstrucció i ampliació de l’orgue a càrrec de Johan Kyburz, l’any 1809, ens remetem a setanta anys més endavant, exactament l’any 1873. Sembla que és aquest any quan –tot i que no se’n té tota certesa, val a dir-ho– es començà a reconstruir l’orgue per part de l’orguener Gaietà Vilardebò. Per reconstruir-lo va ser nomenada una junta de censors, composta pels organistes següents: mossèn Bonet, de Tarragona; Manent i Casadevall; de Barcelona; Plans, de Sabadell, i Biosca, de Terrassa.

De moment no se sap qui el va finançar, però el que sí que se sap és que va tenir un cost total de 20.000 pessetes.

L’orgue es va acabar entre els anys 1881 i 1882. Segons consta en un document de la Biblioteca Soler i Palet, ara localitzat a la Biblioteca Central de Terrassa, l’orgue arribà el 13 d’agost de 1882 i s’inaugurà el dia 20 del mateix mes.

L’orgue es traslladà des del lateral de l’església fins al cor; exactament, se’l va col·locar a l’angle dret del cor, protegit per una doble caixa, per tal d’aprofitar-ne més bé l’acústica.

Va ser un orgue realment catedralici, compost de bones veus i amb molts registres, d’una gran, majestuosa i imponent potència i sonoritat. Era un orgue amb doble caixa, amb frontís de fusta a l’estil gòtic, un sistema de doble manxa, amb dos teclats, un pedal de sistema alemany i 42 registres. Es diu que constava de 1.672 tubs, aproximadament. Segons la informació i l’estudi de la seva disposició de re-

gistes feta per en Jordi Figueras a partir de l'article del diari *El Dia* del 29 de maig de 1926, era un orgue que mantenia el segon teclat (d'orgue major) d'estil barroc català; el primer teclat (recitatiu) devia tenir característiques d'orgue romàntic. És possible que Vilardebò aprofités el secret o salmer inicial de la cadireta de Bordons del 1646 (arreglada per Kyburz el 1809) per al primer teclat, però adaptada als registres romàntics. Amb això, hauria passat dels vuit registres barrocs de Bordons (de grandària més petita) a set de romàntics (més grossos i que ocupen més espai).

Desgraciadament, un orgue d'aquestes qualitats hauria pogut durar més anys dels que va durar, si no hagués estat perquè a les cinc de la tarda del dimarts 21 de juliol del 1936, en plena Guerra Civil, va ser destruït i cremat durant les destrosses i l'incendi que es produïren al temple del Sant Esperit.

Així ho recull el llibre de Salvador Cardús esmentat anteriorment (*Belleses i records del temple del Sant Esperit de Terrassa*): “De l'orgue tan admirable, tan digne d'una catedral, no en queda ni una estella! Només veiem en peu un exèrcit recargolat de flautes i de tubs. Ens conten que el dia que l'incendiaren, mentre cremava, a algú se li acudí de manipular les manxes, ço que produí un espectacle fantàstic en impel·lir el foc pels tubs i el flautat, llançant-lo per l'espai.”

Segons Baltasar Ragon a *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de guerra civil*, obra que descriu els fets més destacats a Terrassa durant aquella guerra, se sap que a les sis de la tarda d'aquell mateix dia s'havia cremat completament l'altar barroc de l'església del Sant Esperit, obra de l'escultor Joan Monpeó (1700-1710), en un gran incendi presenciats per moltes persones.

També se sap que, al cap de dos dies de l'incendi de l'orgue i de l'altar barroc, el dia 23, van ser retirades del carrer de l'Església, a la porta principal del temple, la cendra i els residus de l'incendi de l'església del Sant Esperit, per part de la Brigada Municipal.

Segon orgue a l'església: 1940

Després de la llastimosa destrucció de l'orgue, Terrassa quedava òrfena d'aquest instrument, ja que les esglésies de Sant Pere havien experimentat igualment un espoli similar i la crema de l'orgue.

Fou l'any 1940 quan l'orguener basc Antonio Alberdi va construir un orgue a la seva fàbrica mateix, que tenia situada a Barcelona, al final del passeig de Gràcia, al número 126. Segons informacions que no he pogut contrastar convenientment, s'ha dit sempre que aquest orgue estava destinat al monestir benedictí de Manila, a les Filipines, però que Alberdi el va vendre a la basílica del Sant Esperit.

Va ser situat al mig del cor, on encara s'hi troba actualment. És d'estil postromàntic, del segle xx. Té un sistema pneumàtic de transmissió i de secrets. La pell de les manxes es deteriora i per aquest motiu actualment no està en gaire bones condicions. L'orgue d'Antonio Alberdi consta de dos teclats i un pedaler, té 10 registres i 598 tubs.

L'organista actual és en Joan Casals, que també és director de cor. Inicià els estudis a l'Escolania de Montserrat i després els continuà a Barcelona, on va ser deixeble de Montserrat Torrent. Paral·lelament, cursà estudis de direcció coral amb E. Ribó, P. Cao, P. Caillard i M. Corboz. Com a organista ha realitzat concerts arreu de Catalunya i ha fet gires per Europa, Amèrica i l'Àsia. El 1966 fundà el Cor Montserrat, dins de les Joventuts Musicals de Terrassa, i el 1975 entrà a formar part del cos docent de la Universitat Autònoma de Barcelona. Membre fundador i president (1992-96) de l'Associació Catalana de l'Orgue, és membre, des del 1995, de la Comissió Interdiocesana de Litúrgia (secció musical) de la Conferència Episcopal Tarraconense.

Els orgues de l'Església de Sant Pere

Primer orgue a l'església: 1926

El conjunt monumental de les esglésies visigotícoromàniques de Terrassa va quedar enllestit, amb la forma actual, cap als segles XI i XII; són de factura romànica, edificades sobre antics edificis preromànics de l'època visigòtica. Es van aixecar en un temps en què l'orgue encara no havia estat utilitzat per a la litúrgia. Tampoc l'arquitectura romànica, rústica i reduïda, no va veure la necessitat d'incorporar-hi un instrument tan particular. L'orgue va tenir el seu desenvolupament i esplendor durant el període en què es van construir les grans catedrals gòtiques. L'orgue permetia omplir amb el seu so tot l'espai que encabien els temples i això permetia aportar-hi luxe i grandiloqüència. Després, durant el període barroc, es van perfeccionar i millorar la tècnica i les possibilitats de l'instrument.

Orgue actual de l'església del Sant Esperit de Terrassa. Autor: Jordi Figueras

A l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa no és fins ben entrat el segle xx que hi arriba el primer orgue. Va ser construït entre l'any 1924 i 1925 a la fàbrica d'orgues Verge de Montserrat, de Collbató, i la caixa de l'orgue va ser construïda per la casa Fills de J. Capella, de Terrassa.

L'orguener va ser Silvio Puggina, genovès. Va venir a Catalunya per construir l'orgue destinat al presbiteri de la basílica de Montserrat (que actualment és a la Seu de Manresa), però Puggina es traslladà a Collbató, on va ser el fundador i cap del taller d'orgueneria Verge de Montserrat, que actualment encara està en funcionament i ha fabricat molts orgues a Catalunya, a Espanya i a l'estranger.

Vaig tenir accés a una part del contracte que va fer Silvio Puggina l'any 1924 o 1925 (al contracte no hi ha especificada cap data), a partir del qual se sap que el cost de l'instrument va ser de 35.000 pessetes i el pagament es va dividir en tres parts. Al diari local *El Dia*, però, a l'edició del dia abans de la inauguració (29 de maig del 1926), hi consta que l'orgue de Sant Pere fou el primer que va sortir de l'esmentat taller i que, gràcies al bon zel del doctor Homs, rector de la parròquia, el finançament va provenir de diversos bons patricis i de la contribució que hi van aportar els propietaris d'aquest antic municipi.

Entre les efemèrides de l'església de Sant Pere de Terrassa, recollides En l'obra del mateix nom de Baltasar Ragon –disponible a la Biblioteca Central de Terrassa–, s'hi diu que l'arribada de l'orgue va ser el 8 de març del 1926.

D'altra banda, al llibre *Terrassa 1920-1930*, d'Anna Muñoz i Dolors Font, hi consta que el diumenge 20 de maig va ser beneït el nou orgue: "Avui, diumenge 20 de maig, serà beneït el nou orgue instal·lat al temple parroquial de Sant Pere".

La notícia anterior no és exacta, ja que, en un article signat per Dídac d'Alberic i publicat el dia abans de la inauguració al diari local abans esmentat, hi consta que l'endemà, és a dir, el 30 de maig, es beneiria el nou orgue. També, segons el document en què consten les efemèrides de l'església, citat anteriorment, i segons en Jordi Figuera, es pot afirmar que l'orgue va ser inaugurat realment el 30 de maig del 1926.

A l'acte de benedicció hi van assistir, en representació del Rev. P. abat de Montserrat, el majordom del monestir, el Rev. P. Albareda, i nombrosos propietaris de la parròquia, com també bastants fidels. Va beneir l'orgue el doctor Josep Homs, rector de la parròquia, que va celebrar una missa cantada a càrrec de la capella de música i, en acabar, es va entonar el *Te Deum*. Un cop finalitzats els actes, es va oferir un recital d'orgue, a càrrec del senyor Josep M. Padró, organista de la Catedral de Girona.

El qui va dur a terme la tasca d'organista durant els anys d'existència de l'orgue del qual parlem va ser mossèn Antoni Vives, organista titular i director de la capella de música i del Cor de les Teresianes.

Al contracte de fabricació de l'orgue s'hi observa que era de dimensions reduïdes, amb dos teclats manuals. Cada teclat disposava dels mateixos nou registres, per tal

de combinar-los independentment, gràcies al sistema de transmissió de les tecles als tubs, amb un sistema pneumàtic –molt de moda aleshores, però que actualment ja no s'utilitza–. També hi diu que constava de 569 tubs.

Aquest orgue va tenir una història efímera. El dimarts 21 de juliol del 1936, coincidint amb el pronunciament militar del general Franco i amb la reacció revolucionària i anticlerical que va tenir lloc a Catalunya, es produeix la lamentable destrucció i persecució de tot el que es relacionés amb l'Església. La parròquia de Sant Pere no n'és una excepció i, malgrat els esforços de la Generalitat, es produeix l'assalt i l'espoli de les esglésies visi-goticoromàniques. Segons el relat de Baltasar Ragon al llibre *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de guerra civil*: “Van ser destrossats i llançats al carrer alguns altars, imatges i l'orgue, que van ser cremats pels revolucionaris. Per la intervenció del pintor Rigol, exponent-se greument davant el fum, van poder-se salvar els retaules dels sants Metges i de Sant Miquel.”

Segon orgue a l'església: 1985

L'església de Sant Pere passà un llarg període d'absència d'orgue. Des dels desagradables incidents de la destrucció de l'orgue passant per la postguerra, la dictadura i la recuperació de la democràcia, no és fins l'any 1983 quan l'orgue tornà a la parròquia. A continuació descriuré les circumstàncies de la recuperació de l'orgue.

Casualment, en Jordi Figueras, músic organista i vinculat amb aquesta parròquia per una llarga tradició familiar, s'assabentà que el vell orgue del Conservatori de

Barcelona, on havia estudiat una part de la seva carrera musical, estava en venda. Aquest orgue havia estat construït per Silvio Puggina entre els anys 1924 i 1925 i es va acabar completament el 1926, igual que l'orgue que hi havia abans de la Guerra Civil a Sant Pere i que va ser cremat. Per tant, podríem dir que és un “germà bessó” de l'anterior. Va ser exposat al Congrés dels Amics de l'Art Litúrgic del mateix any a la Gran Via de Barcelona, a la joieria Sunyer. Més tard, va ser desmuntat i traslladat una altra vegada cap a Collbató, on

Orgue de l'església de Sant Pere de Terrassa, l'any 1926. Autor: Salvador Avellaneda.

s'instal·là al taller Verge de Montserrat i hi va passar la guerra, fins que es va muntar al Conservatori Superior de Música de Barcelona.

L'any 1942, el Conservatori barceloní, gràcies al mestre Joan Suñé i Sintès, el va comprar per instal·lar-lo a la seva aula d'orgue. Des d'aleshores i fins a l'any 1978, en què s'inaugurà un nou orgue al Conservatori, va contribuir a la formació de tots els organistes catalans que van rebre ensenyaments de Joan Suñé i Sintès, Rafael Tapiola, Paul Franck, Montserrat Torrent i Jordi Alcaraz.

En arribar el nou orgue al Conservatori, l'any 1978, l'antic orgue Puggina ja no es va utilitzar més, a les classes d'orgue del conservatori, i es començava a deteriorar. Per raons d'espai dins l'aula d'orgue, l'any 1983 es va decidir de subhastar-lo.

En Gabriel Blancafort, orguener de Collbató, el 24 de novembre de 1983 informà en Jordi Figueras que l'orgue vell del Conservatori de Barcelona estava en venda, i que cap organista que tingués constància d'aquell orgue no el volia. Va ser aquest mateix any, el 6 de desembre, que se signà un informe i la sol·licitud per a l'adquisició de l'orgue per a la parròquia de Sant Pere de Terrassa, per part d'en Jordi Figueras i en Joan Casals, en nom dels Amics de l'Orgue de Terrassa.

El 27 de febrer de 1984 es visità el Sr. Alfons Sicard, cap de la Unitat Operativa d'Administració de Rendes i Exaccions de l'Ajuntament de Barcelona, per tal de materialitzar el compromís d'adquisició de l'orgue per part de la parròquia, en cas que l'Ajuntament de Barcelona li adjudiqués la compra de l'instrument. El dia 25 de maig del mateix any, l'alcaldia de Barcelona adjudicà la compra de l'orgue.

El 12 de juny del 1984 se'n comunicà l'adjudicació a la parròquia de Sant Pere i se n'efectuà la compra, i el 16 de juny del 1984 s'inicià el desmuntatge de l'orgue a càrrec dels orgueners i es traslladaren els materials a Terrassa per a muntar-lo a i instal·lar-lo a l'església. La recuperació de l'antic orgue ja era un fet. Finalment, el 30 de març del 1985 van acabar els treballs de restauració.

En la restauració es van mantenir la personalitat de l'instrument i les seves característiques estructurals i sonores originals. Es va restaurar la consola i les seves combinacions, a més de tot el sistema dels secrets o psalmers i de la transmissió. També va servir per arreglar algunes de les avaries que havien sorgit posteriorment a la construcció.

Una de les raons dels petits canvis que s'hi van realitzar va ser el deteriorament progressiu de l'instrument; també, entre d'altres motius, pel fet d'haver-lo de transportar i de tornar a muntar a l'església. Les persones que col·laboraren en el trasllat, el muntatge i la restauració de l'orgue van ser les següents: Mn. Francesc Martínez i Monfort, rector de la parròquia, i en Jordi Figueras i Carreras, professor superior d'orgue, com a coordinadors i directores del treball realitzat; Joan Capella i Jorba, Rafael Badia i Escudé i Joan Bautista i Díaz, orgueners de Collbató, com a orgueners restauradors; Tomàs Sabater i Fargas, com a coordinador del transport, les bastides i del muntatge, i Antonio Jiménez, José Guillén, Manuel Valsera i Lluís Gorga, com a ope-

raris de transport i de muntatge. Per acabar, cal esmentar els altres col·laboradors que també van fer possible aquest trasllat: Llorenç Verderi, Montserrat López, Montserrat Riera, Josep Riera, Ramon Riera i Marta Riera.

El 14 d'abril del 1985 es va inaugurar l'orgue. Primerament, se'l va beneir; l'instrument ja va intervenir en la celebració de l'eucaristia, a l'ofici de dos quarts d'una del migdia i, després, es va fer un concert d'inauguració a càrrec d'en Jordi Figueras, a les 6 de la tarda del mateix dia.

L'organista, des d'aleshores, és en Jordi Figueras, que va néixer a Terrassa i estudià als conservatoris de Terrassa i Barcelona, on va ser alumne de Montserrat Torrent, i finalitzà els estudis d'orgue amb matrícula d'honor i amb Premi d'Honor de Grau Superior. Es graduà posteriorment com a professor superior d'orgue i va rebre ensenyaments de Piet Kee, Daniel Roth, Gisbert Schneider, Guy Bovet, Gustav Leonhart i Michael Radulescu. Ha obtingut el primer premi del II Concurs Internacional de Música d'Orgue, a Toledo, i ha estat finalista al Concurs Internacional d'Àvila i al Concurs Suís d'Orgue. Ha realitzat nombroses actuacions com a solista a Catalunya, Espanya, Itàlia, Suïssa i les Filipines; ha participat en nombrosos festivals internacionals d'orgue i ha format part del quadre docent de l'*Academia de Órgano Fray José de Echevarría*, de la Universitat de Palència. Des de l'any 1977 és professor i cap del Departament d'Orgue del Conservatori Professional de Música de Terrassa, i és l'organista titular de la parròquia de Sant Pere de Terrassa des del 1985.

Observem que aquest orgue era del tipus pneumàtic tubular reversible, amb tres secrets o psalmers de tipus pneumàtic, de membranes. Els tres psalmers estaven col·locats en tres pisos. El vent era alimentat per un ventilador d'aspes. El moble de caoba disposava de persianes d'expressió i de 27 tubs (no sonors) de decoració de la façana. La consola era independent, amb tapa enrotllable, i constava de dos teclats manuals de 61 notes (do-1 a do-6) i un teclat de pedals de 32 notes (do-1 a sol-3). Els registres estaven col·locats en tres fileres i tenia 499 tubs.

Reconstrucció i ampliació de l'orgue: 1996

Després de l'arribada tan esperada pels terrassencs de l'orgue a Sant Pere, l'any 1985, en dos anys l'orgue va començar a fer notar unes deficiències tècniques en el sistema pneumàtic i un desacord en la proporcionalitat entre el conjunt del cos sonor i el volum de la nau on s'ubicava que repercutien en la seva participació a les misses i també en els concerts que es feien amb l'instrument. Es va anar pensant en una restauració i ampliació d'aquest orgue Puggina per tal de corregir les deficiències que presentava i, per tant, obtenir un instrument de dimensions i qualitat adequades per a la parròquia, per al monument i per a la ciutat de Terrassa en si. El dia 23 d'abril de 1988 es va decidir d'iniciar l'obra, respectant al màxim possible totes les peces i la part de l'obra que Puggina havia fet anys abans.

Orgue de l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa, l'any 1985. Font: llibret informatiu sobre l'orgue de l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa. Autors: Joan Muntadas i Xavier Francino.

Els orgueners que s'ocuparen d'aquesta reconstrucció profitosa varen ser Bosco Andreu, que s'ocupà del projecte i del disseny; Antoni Jiménez, orguener de Collbató, que ha estat el veritable orguener d'aquest instrument i que es va encarregar de la construcció de quasi tot l'orgue actual; André Lacroix, que va preharmonitzar els tubs, i Federico Acitores, orguener de Torquemada, que va harmonitzar l'orgue i va finalitzar l'obra. Josep Dalmases en va fabricar el moble.

Tota la coordinació dels orgueners no hauria estat possible sense la direcció i la motivació per part d'en Jordi Figueras, l'organista, juntament amb mossèn Francesc Martínez i Monfort (rector de la parròquia del 1969 fins al 1999); tots dos varen ser els iniciadors, promotors i directors de l'obra, el desenvolupament de la qual van promocionar i gestionar.

La reconstrucció durà del 23 d'abril del 1988 fins al 29 de juny del 1996, en què s'inaugurà amb un concert realitzat per en Jordi Figueras. Es pot separar aquesta reconstrucció en quatre parts; a cadascuna hi va col·laborar un orguener diferent, per realitzar les diverses tasques. Des de l'any 1988 fins al 1990, Bosco Andreu en va dissenyar els secrets. Del 1988 al 1996, es va realitzar tota la construcció, a càrrec d'Antoni Jiménez. Del 1993 al 1996, se'n va fer la preharmonització, a càrrec de l'orguener canadenc André Lacroix. L'any 1996 es realitzà l'harmonització de l'orgue, per part de l'orguener Federico Acitores.

Com a descripció, podem dir que és un orgue que consta de quatre cossos (orgue major, orgue positiu, orgue expressiu i orgue de contres). La transmissió és mecànica, tant la dels teclats com la dels registres, i té cinc teclats manuals, tres a la consola central i un a cada cos lateral, més un teclat de pedals, anomenat *pedaler*. Té un total de 36 registres, amb 9 registres independents per a cada cos d'orgue. També té un total de 2.330 tubs, amb 2.112 tubs de metall i 218 de fusta. Els tubs estan organitzats de la manera següent: a l'orgue major n'hi ha 764; a l'orgue positiu, 672; a l'orgue expressiu, 588, i a l'orgue de contres, 306.

Conclusions

Pel que fa referència a la catedral del Sant Esperit, hem pogut constatar que no es disposa d'una informació completa sobre els orgues que s'hi han anat succeint; es tracta d'un tema que cap historiador no ha treballat en profunditat. No obstant això, he pogut retrobar el document on s'esmenta el contracte del primer orgue del 1646 i he pogut confirmar la data en què es va inaugurar. Caldria més temps de recerca als llibres notariais i de registre, de difícil i entretinguda transcripció, i situar-nos als segles XVII, XVIII i començaments del XIX, per tal de completar els buits i interrogants que han anat sorgint i que esmento a continuació:

- Incògnita sobre l'enterrament de Francesc-Lluís Bordons, el constructor de l'orgue original, suposadament enterrat a dins de la basílica, als peus de l'orgue.
- Certs dubtes i desconeixements sobre els fets i les dades de les reconstruccions atribuïdes a Johann Kyburz, del 1809.
- Informacions discordants sobre quins van ser els organistes durant aquest període.

Orgue actual de l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa, l'any 1996. Autor: Jordi Figueras.

Un fet que sí que he pogut constatar és que l'orgue de Bordons, posteriorment ampliat i reconstruït el 1809 i el 1882, era magnífic i excepcional. De tal forma que, comparat amb l'actual del 1940, evidencia que fóra necessari, aprofitant l'impuls que

podria significar el nou bisbat, iniciar la construcció d'un nou orgue, més d'acord amb la catedral i inspirat en l'orgue original de Bordons. No és una tasca fàcil i seria necessària la mobilització de diferents àmbits privats i oficials i de tots els que estimem la música en aquesta ciutat.

Pel que fa a l'orgue de Sant Pere, he disposat de moltíssima informació, que he tractat de sistematitzar i aplegar de la manera més exhaustiva i entenedora possible. El fet que el primer orgue consistís en un orgue relativament recent, del 1926, i la coincidència que el nou orgue del 1985 és un instrument bessó de l'original Puggina del 1926, han facilitat molt la meua tasca d'estudi i descripció dels dos primers orgues de l'església de Sant Pere de Terrassa.

En referència amb l'orgue actual de Sant Pere (el del 1996), he arribat a les conclusions següents:

Es tracta d'un instrument de grans dimensions (amb 36 registres i 2.330 tubs sonors) i molt important per a Terrassa i per a Catalunya (no només per a la parròquia de Sant Pere), atès que té el doble de tubs que l'orgue de Vilardebò, del 1882, que era a l'església del Sant Esperit i es va cremar l'any 1936. I, actualment, segons informacions facilitades per en Jordi Figueras, és el setè orgue de transmissió mecànica més gran de Catalunya, ja que només el superen els orgues de la catedral de Barcelona, el de Santa Maria, de Mataró; el del santuari de Santa Gemma, de Barcelona; el de la Selva del Camp; el de la catedral de Girona, i el de Santa Maria, de Puigcerdà.

És un orgue de qualitat, amb jocs de totes les famílies de tubs i amb una qualitat de so molt bona, per no dir excel·lent, en moltes de les seves sonoritats, cosa que he pogut comprovar personalment en alguns concerts als quals he assistit.

L'ampliació i la construcció fetes entre el 1988 i el 1996 van ser obres molt importants i d'envergadura, en passar de l'orgue Puggina, del 1985 (amb dos teclats manuals reversibles i set registres o jocs, que eren els mateixos tant en un teclat com en l'altre, i amb un teclat de pedals amb un sol registre) a l'orgue actual, del 1996 (amb tres teclats i un de pedals independent, amb nou registres per a cada teclat i amb trenta-sis jocs en total). Sobretot, cal tenir també en compte la manera, especial i singular, en què se'n va realitzar la construcció i l'ampliació, i els mitjans, tant materials com personals, amb què es va poder fer.

Tant la seva construcció com la seva existència els fan destacar en la història musical de la Terrassa de finals del segle xx i començaments del XXI. Tot i així, és sorprenent el desconeixement i la ignorància que es detecta a la nostra ciutat sobre aquest orgue, de característiques i prestacions tan rellevats.

Finalment, he pogut comprovar que, desgraciadament, els orgues de la nostra ciutat també van ser víctimes de la violència política durant el darrer enfrontament del 1936 al 1939.

Bibliografia

- ALAVEDRA, Salvador. *Les obres de restauració de l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa a finals del segle XIX. Estudi d'unes reconstruccions poc documentades*. Terrassa: Impressió Joan Morral, 1978.
- ALBERIC, Dídac. "Les nostres informacions": *El Dia*. Terrassa, 1926.
- CARDÚS, Salvador. *Belleses i records del temple del Sant Esperit de Terrassa*. Terrassa: Tallers Gràfics Joan Morral, 1955.
- CASALS, Joan. Entrevista personal. Terrassa, 21 de setembre del 2008.
- CASTELLANO, Anna; VILAMALA, Imma. *Les restauracions de les esglésies de Sant Pere de Terrassa*. Barcelona: Institut d'Edicions. Diputació de Barcelona, març de 1993.
- CORONEL, Sandra; RIFÉ, Jordi; GREGORI, Josep Maria. *L'arxiu de manuscrits musicals de la basílica del Sant Esperit de Terrassa*: // Per Internet he trobat que forma part de la Revista de Musicologia,. Barcelona: IEC.
- FIGUERAS, Jordi. Entrevista personal. Terrassa, 12 de setembre del 2008.
- FIGUERAS, Jordi. *Variacions acadèmiques. Presentació de l'orgue*. Terrassa: Escola Municipal de Música-Conservatori de Terrassa, 2006-2007.
- GIRALT, Jesús. *Gran enciclopèdia de la música*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2002.
- Llibre de resolucions del Consell de la [Universitat de la] Vila de Terrassa (1626-1635), 4, folis 97, 98 i 99.
- Llibre notarial de Joan Mas (protocols dels anys 1626-1630), folis 532 i 533.
- Llibre notarial de Josep Peyret (protocols dels anys 1646-1647), folis 241, 242 i 243.
- Llibre de resolucions del Consell de la [Universitat de la] Vila de Terrassa (1645-1657), 6, folis 11, 12 i 18.
- MARCET, Xavier. *Terrassa, segle XX 1867-1993*. Terrassa: Diari de Terrassa, 1993.
- MARTÍNEZ, Francesc; FIGUERAS, Jordi. *L'orgue de l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa*. Terrassa: Parròquia de Sant Pere, abril de 1985.
- MUÑOZ, Anna; FONT, Dolors. *Terrassa 1920-1930*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1986.
- ORANIAS, G. Ramon. *Els orgueners que han treballat en els orgues de Montserrat* [en línia]: <http://www.abadiamontserrat.net/Noticies/catala/organers.pdf> [consulta: juliol 2008].
- ORGEL SEITE. *A Concise History of Organ Development* [en línia]: <http://www.die-orgelseite.de/historie_e.htm> [consulta: juliol 2008].
- L'orgue* [en línia] <<http://grups.blanquerna.url.edu/m222/def1.htm>> [consulta: juliol 2008].
- ORGUES BLANCAFORT. *Blancafort, orgueners de Montserrat* [en línia].: <<http://www.orguesblancafort.com>> [consulta: juliol 2008].
- PUIG, Pere; SANTLLEHÍ, Josep; COMASÒLIVAS, Joan. *Arxiu de la parròquia del Sant Esperit de Terrassa. Inventari 1343-1992*. Terrassa: Parròquia del Sant Esperit de Terrassa, 1993 [inventari a cura de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa].
- RAGON, Baltasar. *Església del Sant Esperit (efemèrides)*. Terrassa biblioteca, 1932.
- RAGON, Baltasar. *Església de Sant Pere (efemèrides)*. Terrassa biblioteca, 1932.
- RAGON, Baltasar. *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de guerra civil*. Terrassa: Patronat de la Fundació Soler i Palet, 1972.
- RAGON, Baltasar. *Terrassa en el segle XIX*. Terrassa: Impremta Joan Morral.
- TAPIOLAS, Judit; PEREGRINA, Neus. *Terrassa 1877-1900*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1996.